

МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ АЛАС

(24.4.1868 – 8.6.1943)

др Рајко Тошић, Нови Сад

*Права поезија и истинска наука могу имати,
и доиста имају, додирних тачака.
Само што се оне после тих састајака разликују,
идући прва за импресивним и лејим,
а друга за истинским.*

М. Петровић Алас



Велики српски математичар Михаило Петровић Алас родио се у Београду, на Савској падини, недалеко од Конака кнегиње Љубице, као прво дете оца Никодима, професора богословије и мајке Милице, рођене Лазаревић.

Његова математичка интересовања била су веома широка и разноврсна. Ипак, његова интересовања не исцрпљују се у петнаестак разnorodних математичких области. У њему се истовремену сусрећу и писац закона, проналазач неколико реализованих патената, мислилац који заступа механицистичко схватање природне филозофије, аутор система шифровања, писац стручних текстова из рибарства и активни рибар и предузетник, историчар, астроном, сакупљач народног мелоса. Познат је и као изванредан путописац, мада се његов књижевни таленат не исцрпљује само путописном књижевношћу. Запажен је као човек од пера, особеног индивидуалног стила, теоретичар књижевних фигура (метафоре и алегорије).

Његови први научни радови припадају теорији диференцијалних једначина. Као директна последица изучавања диференцијалних једначина појавило се његово интересовање за теорију специјалних функција, које су постале његова трајна преокупација. Прихватајући Поенкареово гледиште да су диференцијалне једначине у основи свих закона природе, Петровић их усваја као основно средство из кога ће проистећи његови најважнији радови у области теорије функција, математичке феноменологије, механике и аналогних рачунских машина.

Његова дела *Елементи математичке феноменологије* и *Феноменолошка прсликавања* сврставају га у визионаре нових токова у развоју науке и филозофије. Предвидео је коришћење математике у областима за које се то почетком 20. века није могло ни наслутити. Тиме је прорекао нову еру у будућности математичких наука.

Неки аутори налазе да је Петровић био претеча Винерове кибернетике. Чињеница је да је његова феноменологија много општија по идејама, од економије до филозофског феноменолошког пресликавања и алегорија, али није математички строго заснована и остала је на нивоу идеја, без конкретне реализације.

Кућа у којој је Мика провео своје детињство и младост лежала је на самој ивици Савског брега, са кога се пружао поглед на Саву и Дунав, две реке на којима је провео многе дане свог живота. Касније је та кућа срушена и на њеном месту подигнута је нова, у којој је Мика провео остатак свог живота. Она се још и данас налази на истом месту и претворена је у музеј.

После завршетка основне школе, септембра 1878. године, Петровић се уписао у Прву београдску гимназију, која се тада налазила у дворишној згради Капетан–Мишиног здања (данашња зграда Филозофског факултета). Природно–математички одсек Велике школе у Београду завршио је 1889. године.

У четвртном разреду гимназије у својој кући оснива хемијску лабораторију у којој изводи експерименте и са великом страшћу чита стручну хемијску литературу на немачком језику.

Очева смрт, у време кад је Михаило у основној школи тек учио слова и бројеве, имала је великог утицаја на начин његовог живота у детињству и за време школовања. Васпитање детета преузео је деда Новица Лазаревић, који је код унука развио љубав према књизи. Његова је и замисао да млади Петровић, после завршетка Велике школе у Београду, настави школовање у Паризу, прво о сопственом трошку, а затим као стипендиста српске владе.

У Париз је отпутовао одмах по завршетку Велике школе. Иако је био странац, било му је дозвољено да учествује на конкурс за упис у Вишу нормалну школу (Одсек за науку, 1890), а његов успех на пријемном испиту био је тако бриљантан да је издејствовао да уђе у школу под истим условима као француски студенти.

Два пута је био на пријему код председника Француске републике, као најбољи студент генерације.

По положеном докторском испиту (Париз, 1894) Михаило Петровић изабран је за редовног професора Велике школе у Београду. Од тада је пола века неуморно радио на подизању наставног и научног кадра у математици. Захваљујући њему формирао се читав низ истакнутих математичара у Србији. Између осталих, код њега су докторирали наши познати математичари Младен Берић, Сима Марковић, Тадија Пејовић, Радивоје Кашанин, Јован Карамата, Милош Радојчић, Драгослав Митриновић и Константин Орлов (укупно 15 доктора).

Свој популарни надимак Мика–Алас добио је као познати риболовац и стручњак за питања риболова. Још као дечак почео је да се дружи са дунавским аласима и да од мештара Ђуре Пупе слуша доживљаје о мајстору Ибишу и турском начину риболова. Јуна месеца 1888. године полаже „калфенско” код аласа Арсе Илића и постаје рибарски калфа. 1897. године објављује у „Ловцу” први рад из рибарства. Следеће године учествује у доношењу првог *Закона о слатководном риболову* на рекама и језерима Србије. Био је стални члан комисије за риболовне конвенције са Румунијом и Аустро–Угарском. Радио је на вештачком одгајању шарана и уређивању риболова на доњем Дунаву. На Балканској изложби у Лондону, 1907. године, учествовао је са својим експонатима из рибарства. Потписник је риболовне конвенције са Румунијом 1908.

године и учествовао је у измирењу рибара Румуније и Србије код Кладова. Исте године је главни инспектор на изложби рибарства у Београду. На међународној изложби у Торину, 1911. године, награђен је златном медаљом за изложене експонате. Рекордни улов остварио је 1912. године, кад је уловио сома од 120 килограма. За време глади у Београду, 1920. године, снабдевао је становништво рибом.

Један је од оснивача Океанографског института у Сплиту. Опробао се и као бизнисмен; 1920. године основао је паробродарску фирму и изградио радионицу за израду и оправку бродова на Дунаву. Касније је својим бродом „Караш” отворио речну линију Београд – Обреновац, Савом и Колубаром. Оснивач је и акционарског друштва „Охрид”.

У својој рибарској каријери Мика Алас уловио је тридесетак сомова тешких од 80 до 100 килограма. У то време су Сава и Дунав у околини Београда били много богатији рибом него данас. Сам Мика Алас наводи да је у то време један београдски рибар код Вишњице уловио сома од 140 килограма. Са својом аласком дружином је Мика Алас лапташем ођедном уловио три шарана који су заједно били тешки 70 килограма.

Кад би његови аласи уловили неки изванредан примерак, водио би своје колеге кући на вечеру и у том случају је сам био и домаћин и кувар.

Као гимназијалац почео је да учи да свира виолину од које се целог живота неће одвајати. Дружаћи се са аласима у кафаницама поред Дунава, заволео је чубурску музику. Желећи да је и сам научи, погодио се са свирачем Арсом Јовановићем, званим „Шкембоња”, да га учи свирању, за хонорар од 125 гроша месечно, понеко старо одело и обућу.

По повратку из Париза, са школовања, Мика је уз математику и рибарење наставио да свира за своје лично задовољство. У Београду су у то време деловале многе свирачке дружине, међу којима су биле најпознатије „Мија Јагодинац”, „Јова Јаре”. „Андалија” и друге. Инспирисан њима, Мика је одлучио да са својим сарадницима и пријатељима оснује свој оркестар. Временом је то „свирачко друштво Микино” прерасло у оркестар који је имао 12 чланова, који су се редовно састајали и вежбали, а често су забављали госте у познатим београдским кафанама.

Основни тон Микиног свирања био је виши од основног тона ноталне музике. Његово свирање имало је пет интонација, којима је он дао називе: СУЗ (одговара интонацији Ц-дур), КРКАЛЕСКА (Д-дур), ДУР (Г-дур), РЕП (Е-дур) и РЕП ОД РЕПА (Ф-дур). Друштво је добило име СУЗ, по првој интонацији.

На репертоару СУЗ-а било је преко 1000 мелодија (700 народних игара, 240 народних песама и око 100 других народних мелодија свих југословенских народа. Велики број тих мелодија, углавном севдалијског типа, већ је био на прагу потпуног заборава. У јесен 1940. године, Микин оркестар је, на молбу управе Београдског радија скоро месец дана свирао те мелодије за преношење на грамофонске плоче. Ускоро после завршеног посла, избио је рат и сав тај материјал је уништен приликом бомбардовања Београда, кад је разорена зграда Београдског радија. Тако су и све те лепе мелодије дефинитивно потиснуте у заборав.

За време студија у Паризу наступао је на студентским приредбама, свирајући на виолини наше народне песме.

Треба поменути још једну „занимацију” у којој је учествовало цело друштво „Суз”. Читајући огласе у новинама, Мика је уочавао оне са смешним, наивним, просодушним стилизацијама, двосмисленостима и штампарским грешкама, исецао их и сакупљао, а то су онда почели чинити и остали чланови друштва. Исечци су лепљени у посебне свеске великог формата и до 1940. године настала је књига састављена од 29 таквих свезака. Књигу су назвали „Цјеломудрија овог свијета”. Приликом сваког састанка друштва читано је по неколико огласа из те књиге, што је доприносило веселом и бучном расположењу. За време борби за ослобођење Београда, 1944. године, све те свеске су уништене, изузев једне која се у том тренутку није налазила у Микиној кући. Ево неколико огласа из те књиге.

- *Своју добро осушену сланину препоручујем свакоме.*
- *Клавир изгубљен у кући од Славије до Калемеждана; ко га нађе нека га донесе на Чубуру и преда М. К. касашину, где ће бити награђен.*
- *Ради знања. Пошто сам се завадио с моју породицу, за коју исто сам подигао породичну гробницу на Новоме гробљу и у коју је сарањена само моја баба Маја, то искључујем моју породицу из даље сарањивање у исто поменуто гробницу и задржавајући једно место за мене, остало место издајем под кирију, односно једно велико место и два мала. Ко ме треба, у право ко умре, нека се мени обрати.*

Прави смисао научног рада који човека чини срећним испољава се у речима Мике Аласа, којима је прокоментарисао научнике који се највише брину о томе да се што пре и што више прочују: „Будале! Искрпљују се у грозници да им се име окачи о велико звоно, а не знају како је слатко радити без те бриге.”

Иако није марио за признања, није их могао избећи.

Био је почасни доктор многих универзитета широм света. Поред Српске краљевске академије у Београду и Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу био је члан Друштво италијанских математичара у Палерму, Научног друштва имена Шевченка у Лавову, Академије наука у Варшави, Академије наука у Букурешту, Академије наука у Кракову, Друштва француских физичара, Друштва немачких математичара у Лајпцигу, Заједнице доктора наука у Паризу, Академије наука у Прагу и многих других.

Од многобројних одликовања наводимо следећа: Медаља Милоша Великог, Орден Светог Саве трећег реда, Орден Светог Саве другог реда, Орден Румунске круне трећег реда, Орден Светог Саве првог реда.

Творац је система шифровања који је користила српска, а затим југословенска војска. Патентирао је велики број проналазака. Поред осталог Алас је 1897. године конструисао аналогну рачунску машину, за коју је 1900. године награђен на Светској изложби у Паризу. Пронашао је апарат за мерење дубине потопљеног тела, који је демонстрирао пред Адмиралитетом у Лондону, 1918. године.

Михаило Петровић је био страстан путник по егзотичним крајевима света. Познати су његови путописи *Кроз поларну област, У царству жусара, С океанским рибарима, По забаченим остацима, Роман јежуље*. Написао је и неколико књижевних и историјских студија. У младости је са страху читао романе о морским пустоловима

и гусарима. Сам је написао неколико чланака о карипским гусарима и познатом медитеранском гусару, касније турском адмиралу, Хајрудину Барбароси, који је у 16. веку био страх и трепет за европске морепловце.

Михаило Петровић био је велики шаљивчина, љубитељ свега смешног и екстравагантног.

Према казивању Младена Ст. Ђуричића, Мика Алас је и у миру често живео једноставним животом војника. Није се раздвајао од војничке чутурице, у којој никад није било ништа осим вина. Дobar део живота провео је на реци, али водом се само умивао. Говорио је да риба може и без хлеба, али мртва неће у воду. Врло храбро се упуштао у борбу са великим рибама по вировима иако није знао да плива. Није се женио.

Шарл Морен, који је заједно са Петровићем похађао Вишу нормалну школу, сећајући се Михаила Петровића, написао је: „Био је шармантан, мио друг, увек добро расположен, понекад ћутљив. Свирао је виолину као Циганин, понекад носталгично; виолина је увек била поред њега и узимао би је неприметно, увек спреман да је остави ако би помислио да омета рад својих другова. Волео је дуге шетње и водио нас је понекад кад се шетао Паризом или његовом околином. Волео је риболов; носио је са собом фотографију једне рибе, мислим кечиге, чија дужина је превазилазила његову висину.”

У међуљудским односима поштовао је туђа гледишта, али никад није одступао од својих уверења. Испољавао је грађанску храброст и бескомпромисну чврстину. Михаило Петровић је био ангажован да приватно поучава принца Ђорђа Карађорђевића. Принц је показивао интерес за математику, али је ипак више времена проводио са својим учитељом на Сави и Дунаву, међу аласима. Михаило Петровић је жестоко реаговао кад је касније, у Солуну за време Првог светског рата, један познати новинар довео у сумњу његов патриотизам, због сплетки у вези са бившим престолонаследником Ђорђем.

Као резервни официр учествовао је у Балканским ратовима 1912. и 1913. године и Првом светском рату. На почетку Другог светског рата, као резервни потпуковник заробљен је у Сарајеву и одведен у немачко заробљеништво. Средином те исте, 1941. године ослобођен је због болести. Преостале две године живота провео је у свом дому на Косанчићевом венцу. Доживео је тужну судбину да умре у окупираном родном граду. На вечни починак носили су га његови аласи.

Рекао је још и следеће.

- *Животи је часовник на коме часови пролазе брже по подне него пре подне.*
- *Прави и дубоки значај метафора и алегорична испољава се тек у областима науке, што је најчешће искључено за оне који нису довољно упућени у областима додичне науке.*

Статијата прв пат е објавена во списанието ТАНГЕНТА на ДМ на Србија во 2013/14 година